RAPOR

Bakımın Geleceği

ihtimam

TEMMUZ 2026

Bakımın Geleceği - Rapor
Temmuz 2026

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Gizem Kendik Önduygu
Pelin Küney Ocak
Duygu Sevimli Çeltik
Gökçen Karaman
Kardelen Işık
Ayrin Erciyas
Didem Kendik
Emine Gökçe Yanık
Elif Atmaca
Efruze Esra Alptekin
Asuman Şahin
Burcu Ayan
Buse Ekrem
Gizem Polat
Hatice Demir
Bahar Yavuz
Aişe Nur Uğurlu

TASARIM
Deniz Cem Önduygu

YAZIYÜZLERİ
Fraunces • Phaedra Charles & Flavia Zimbardi
Rethink Sans • Hans Thiessen

İhtimam Derneği
info@ihtimam.org
Karaman Dernekler Yerleşkesi-Karaman
Mah. Tuna Cad. Fulya Sok. No:1 PK:145 Nilüfer, Bursa

Instagram @ihtimamorg
Linkedin company/ihtimam
Youtube @ihtimam-dernegi
Substack @ihtimam

RAPOR

Bakımın Geleceği

ihtimam

TEMMUZ 2026

İhtimam Teslimi

Bu rehberin ortaya çıkması, sadece yayına hazırlık sürecindeki teknik ve entelektüel çabayla sınırlı değil. Bu işi üretebilmemiz için arka planda ev işlerini üstlenen, yemeği yapan, çocuk veya yaşlı bakımına dahil olan; kısacası bizlere bu zamanı ve alanı tanıyan görünmez bir ihtimam ağı mevcut. Hayatın ve üretimin devamlılığını sağlayan bu temel bakım emeğini görünür kılmayı bir borç bilir, ihtimam ağımızdaki herkese teşekkür ederiz.

Aişe Nur Uğurlu ve ihtimam ağından Muskat ❤ Aleyna Dönmez ve ihtimam ağından Kaju ❤ Aslıhan Niksarlı ve ihtimam ağından Melike Yumlu, Dogosh, Martha, Jessica, Sampa, Zeena, Sally, Nina, Pembe ❤ Aslıhan Örün ve ihtimam ağından Müzeyyen Memuroğlu ❤ Asuman Şahin ve ihtimam ağından Humus, Dağ ve Gökyüzü ❤ Ayrin Erciyas ve ihtimam ağından Jüliet, Böcük, Carlot, Hülya ❤ Ayşe Dal ve ihtimam ağından Ayşe'nin Köpeği ❤ Bahar Yavuz ❤ Başak İncekara ve ihtimam ağından Pamuk ❤ Berivan Büyükşahin ve ihtimam ağından Zer ❤ Betül Handan Dallı ve ihtimam ağından Lilith, Feyza, Nancy, Binnur, Ümmühan, Hande ❤ Birce Altay ve ihtimam ağından Müzeyyen Altay ❤ Burcu Meltem Arık ve ihtimam ağından Sumru ve Kuşlar, Asi Nehri, Alper Akyüz, Burcu'nun Annesi, Burcu'nun Babası ❤ Buse Ekrem ve ihtimam ağından Mocha ❤ Cansu Yalçıner ve ihtimam ağından Frankie, Hamur, Titrek ❤ Ceylan Uşaki Erali ve ihtimam ağından Suziko, Otto ❤ Çiğdem Tongal ve ihtimam ağından Badem ❤ Damla Özlüer ve ihtimam ağından Damla'nın Çocuğu ❤ Derya Kılıçalp ve ihtimam ağından Gülsüm ❤ Didem Kendik ve ihtimam ağından Tini ❤ Duygu Sevimli Çeltik ve ihtimam ağından Duygu'nun Kedisi Virgül ❤ Ece Öztan ve ihtimam ağından Çiya ❤ Efruze Esra Alptekin ve ihtimam ağından Efruze'nin Annesi, Nausicaä ❤ Elif Atmaca ve ihtimam ağından Elif'in Annesi, Elif'in Babası, Kuki, Yumak ❤ Esra Ersoy ve ihtimam ağından Balım, Prens, Şanslı ❤ Fatıma Sümeyye Kavranoğlu ve ihtimam ağından Sümeyye'nin Annesi ❤ Fulden Ergen ve ihtimam ağından Sibel ❤ Gaye Tuğrulöz ve ihtimam ağından Ares, Miniş ❤ Gizem Kendik Önduygu ve ihtimam ağından Purpur, Cem, Didem, Zeytin Ağaçları, Gizem'in Annesi, Babası, Ananesi ❤ Gizem Polat ve ihtimam ağından Karamel ❤ Gökçe Yanık ve ihtimam ağından Alex ❤ Gözde Özel ve ihtimam ağından Özlem ❤ Gülen Mine Demiralp ve ihtimam ağından İzel Vişne ❤ Gülfer Kırbaş ve ihtimam ağından Gülfer'in Bitkisi ❤ Hale Acun Aydın ve ihtimam ağından Emine ❤ Hatice Demir ve ihtimam ağından Réş, Ceviz, Kopil, Anşa Sultan ❤ Helin Akyol ve ihtimam ağından Büsküt ❤ İdil Seda Ak ve ihtimam ağından Kaktüs Çiçeği, İdil'in Annesi, İdil'in Babası ❤ İlayda Küçükafacan ve ihtimam ağından Atlas, Ayşegül Küçükafacan, Dilara Küçükafacan ❤ İremnur Yurttaş ve ihtimam ağından İremnur'un Annesi ❤ Kardelen Işık ve ihtimam ağından Meral Demirci ❤ Merve Güngör ❤ Merve Nemutlu ve ihtimam ağından Mochi ❤ Nesrin Köseler ve ihtimam ağından Vildan ❤ Nihal Güngör ❤ Nur Avcı ve ihtimam ağından Kemal Uğur ❤ Nursel Demir ve ihtimam ağından Sokak Kedileri ❤ Öykü Kayaalp ve ihtimam ağından Öykü'nün Kedisi ❤ Pelin Küney Ocak ve ihtimam ağından Neko, Mehmet Kerem ❤ Penbegül Bakan ve ihtimam ağından Dokuma Halı, Antik Kentler ❤ Pervin Aydar Emeklioğlu ❤ Serap Yelkenci ve ihtimam ağından Serap'ın Oğlu, Serap'ın Kızı ❤ Simay Kabak ve ihtimam ağından Çitos, Paşa ❤ Şevval Nur Kütük ve ihtimam ağından Komşu ❤ Şeyda Sever ve ihtimam ağından Şeyda'nın Annesi, Çero, Çılbır, Gucci ❤ Şeyma Demirlikan Çil ve ihtimam ağından Latte, Şarlo ❤ Yeliz Ergöl ve ihtimam ağından Naile ❤ Yeşim Gültekin

İçindekiler

8 **Bakımı Dönüştüren Güçler ve Kritik Belirsizlikler**

9 Neden Bakımın Geleceğini Şimdi Konuşmalıyız?

10 Bakımı Dönüştüren Güçler

11 Küresel Mega Trendler: Bakımı Şekillendiren Uzun Vadeli Dinamikler

12 Bakımın Geleceğini Şekillendiren Kritik Belirsizlikler

13 Kritik Belirsizlikler Matrisi

14 **Olası Bakım Gelecekleri: Senaryolarla Düşünmek**

15 Senaryo 1: Platformlaşmış Bakım

16 Senaryo 2: Çöken ve Bireyselleşmiş Bakım

17 Senaryo 3: Tekno-İlişkisel Bakım

19 Senaryo 4: Kolektif ve Onarıcı Bakım

20 Riskler, Fırsatlar ve Kırılganlıklar: Senaryolar Arası Çapraz Analiz

22 **Stratejik Çıkarımlar: Aktörlerin Dönüşüm Rolleri**

23 Sivil Toplum Kuruluşları İçin Dönüşüm Alanları

24 Politika Yapıcılar için Dönüşüm Alanları

25 İş Dünyası için Dönüşüm Alanları

26 **Bakım 2040: İhtimamlı Bir Geleceğin Gündelik Ritmi**

29 Kaynakça

Giriş

Bakım, modernite boyunca görünmez, "doğal" ve özel alana ait bir faaliyet olarak ele alındı; çoğu zaman hane içine, ataerkil dinamiklere ve kadınların görünmez emeğine bırakıldı. Oysa bugün bakım; demografik dönüşümlerden iklim krizine, teknolojik gelişmelerden makroekonomik yapılara kadar uzanan çok katmanlı, sistemik bir toplumsal altyapı olarak karşımızda duruyor. Pandemi, çoklu krizler, ekolojik yıkımlar ve ekonomik belirsizlikler, bakımın bireysel fedakârlıklarla ve hanelerin dar sınırları içinde sürdürülemeyecek kadar büyük bir gereklilik olduğunu ve bakıma yönelik mevcut yapıların hem niceliksel hem de niteliksel olarak tıkandığını açıkça gösteriyor. Yaşlanan nüfus, yalnızlaşma, güvencesizleşen çalışma hayatı ve bakım alanına hızla nüfuz eden dijital teknolojiler, bakım ihtiyacını büyük, karmaşık ve politik bir mesele haline getiriyor. Bakımın ya daha fazla piyasalaştığı, algoritmikleştiği ve metalaştığı ya da kolektif sorumluluk, kamusal hak ve karşılıklı bağımlılık temelinde yeniden örgütleneceği bir dönüm noktasındayız.

Bu rapor, bakımın geleceğini kaçınılmaz bir çöküş anlatısı olarak değil, kritik bir eşik olarak konumlandırıyor. Sivil toplum düzleminde gelecek çalışmaları, yalnızca doğrusal bir tahmin aracı değil; bugünden etik, onarıcı ve stratejik müdahale alanları tasarlayabilmek için kullandığımız bir pusula. İhtimam Derneği olarak, geleceğin verili bir destinasyon değil, bugünkü tercihlerle inşa edilen aktif bir tasarım alanı olduğuna inanıyoruz. Olası gelecek senaryolarını bugünden analiz etmek, sivil toplumun "boşluk dolduran" reaktif bir aktörden, adil gelecekleri kuran proaktif bir aktöre dönüşmesini sağlar. Bu raporu, tam da bu amaçla; bakımın geleceğini şekillendiren zayıf sinyalleri görünür kılmak ve adalet eksenli bir dönüşümün yol haritasını çıkarmak için hazırladık.

1

Bakımı Dönüştüren Güçler ve Kritik Belirsizlikler

Bakım, yaşamı mümkün kılan ilişkileri sürdürme, onarma ve çoğaltma pratiğidir. Bu pratik yalnızca destek ihtiyacı olan bireylerin (çocuklar, yaşlılar, hastalar ve engelliler gibi) fiziksel, psikolojik ve duygusal gereksinimlerini karşılamayı değil; aynı zamanda içinde yaşadığımız yeryüzünü, insan dışı canlıları ve ekosistemleri korumayı, yaşamın sürekliliğini sağlayan ilişkisel ağları güçlendirmeyi de içerir. Bu yönüyle bakım, insanların onur içinde ve eşit haklarla yaşamasını desteklerken, insan ile insan olmayan yaşam arasındaki karşılıklı bağımlılığı da görünür kılan kolektif bir toplumsal pratiktir (Tronto, 1993).

Buna rağmen günümüzde bakımın büyük bölümü hâlâ ev eksenli olarak, aile içinde ve orantısız biçimde kadınlar tarafından üstlenilmektedir. Bakımın yalnızca ailenin ve özellikle kadınların omuzlarına yüklenmesi ne adildir ne de sürdürülebilirdir.

Bu noktada, Razavi'nin (2007) geliştirdiği "Bakım Elması" (Care Diamond) yaklaşımı önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu modele göre bakımın örgütlenmesi: aile, devlet, piyasa ve topluluk (sivil toplum) olmak üzere dört temel aktör arasında şekillenir. Bakımın daha adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde örgütlenebilmesi için bakım sorumluluğunun ve yükünün bu dört aktör arasında dengeli biçimde paylaşılması, bakımın yalnızca ev içi ve kadınların görünmez emeğine bırakılmaması gerekmektedir.

Neden Bakımın Geleceğini Şimdi Konuşmalıyız?

Bakım meselesi insanlık tarihi kadar eski olsa da bugün karşı karşıya olduğumuz tablo, alışılmış toplumsal eşitsizliklerin çok ötesine geçiyor. Demografik dönüşümler, ekonomik belirsizlikler, iklim kriziyle bakım emeğinin giderek görünmezleşmesi, bakım sistemlerinin yapısal sınırlarına dayandığını gösteriyor.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tahminlerine göre, 2030 yılına kadar dünya genelinde 60 yaş ve üzerindeki bireylerin sayısı 2020'deki 1 milyardan 1,4 milyara yükselecek, 80 yaş üzerindeki birey sayısı ise üç kat artarak 426 milyona ulaşacak. Avrupa'da uzun süreli bakım ihtiyacı duyan kişi sayısının 2019'daki 30,8 milyondan 2050'de 38,1 milyona çıkması bekleniyor, yalnızca bu talebi karşılayabilmek için 2030 yılına kadar yaklaşık 7 milyon yeni bakım çalışanına ihtiyaç duyulacağı öngörülüyor (CECOP, 2022). Başka bir deyişle, bakım ihtiyacı hızla artarken bu ihtiyacı karşılayacak toplumsal kapasite aynı ölçüde büyümüyor.

Üstelik bu bakım yükü eşit biçimde paylaşılmıyor. Dünya genelinde kadınlar, erkeklere kıyasla ücretsiz bakım işlerine iki ila on kat daha fazla zaman ayırıyor (Matthew, 2017). Gelişmiş ülkelerde büyüyen bakım açığı ise giderek daha fazla Küresel Güney'den Küresel Kuzey'e göç eden kadın işçiler tarafından kapatılıyor. Böylece bakım krizi yalnızca ülkeler içinde değil, küresel ölçekte de yeni eşitsizlikler üreten bir yapıya dönüşüyor (Hochschild, 2000).

Bakım sistemindeki yapısal eşitsizlikler hem bakım verenler hem de bakım alanlar üzerinde derin etkiler yaratıyor. Ücretsiz bakım emeğinin adaletsiz dağılımı, kadınlar için ücretli çalışma ile bakım sorumluluklarının aynı anda yürütülmesini gerektiren bir "çifte yük" (double burden) yaratıyor (Fraser, 2016). ABD verilerine göre kadınlar her yıl 148 ila 188 milyar dolar değerinde ücretsiz bakım emeği sunuyor. Buna karşın bakım sorumluluğu, orta yaşlı kadınların ücretli çalışma saatlerini %41 oranında azaltıyor ve onları ekonomik açıdan daha kırılgan hâle getiriyor. Bakım emeğinin kadınların kariyerlerinde yarattığı bu kayıp literatürde "bakım cezası" (care penalty) olarak tanımlanıyor (Folbre, 2001). Dahası, yaşamları boyunca daha fazla bakım vermiş olmalarına rağmen yaşlı kadınlar, düşük yaşam boyu gelirleri ve ataerkil toplumsal cinsiyet kalıpları nedeniyle kendi yaşlılıklarında erkeklere kıyasla daha az bakım olanaklarına erişiyor (Adam vd., 2026).

Türkiye'de ise bakım büyük ölçüde enformel aile içi ağlar aracılığıyla örgütleniyor. Çocuk, yaşlı ve engelli bakımının öncelikli sorumlusu olarak aile görülüyor; ancak bu model bakım yükünü yapısal olarak kadınların omuzlarına bırakıyor. Sonuç olarak bakımın kamusal bir hak yerine kadının "doğal" görevi olarak görülmesi, kadınların istihdama ve kamusal yaşama katılımını sınırlandırırken toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üretiyor (Kandiyoti, 2016).

Bakım krizinin görünmeyen aktörlerinden biri de göçmen bakım işçileri. Zengin ülkelerdeki bakım sistemlerini ayakta tutan bu emek çoğu zaman düşük ücretler, düzensiz çalışma saatleri, sosyal güvencesizlik ve fiziksel ya da duygusal istismar koşulları altında sürdürülüyor (Adam vd., 2026). Dahası, göç eden kadınların geride bıraktıkları çocuklar ve aileleri de bakım yoksunluğu yaşayarak literatürde "bakım sömürüsü" (care drain) olarak tanımlanan yeni bir eşitsizlik biçiminin parçası hâline geliyor (Ehrenreich & Hochschild, 2003).

Peki neden bakımın geleceğini şimdi tartışmalıyız? Çünkü bütün bu göstergeler, bakımın sessizce ev içine, kadınların ve güvencesiz çalışanların omuzlarına bırakıldığı mevcut modelin toplumsal ve ekonomik sınırlarına ulaştığını gösteriyor. İnsanların, toplulukların ve ekosistemlerin varlığını sürdürebilmesi bakım sayesinde mümkün olsa da bakım uzun yıllar kamusal değer üretiminin dışında bırakıldı ve özel alanın görünmez yükü olarak konumlandırıldı. Bugün karşı karşıya olduğumuz kriz, bakımın artık bu şekilde örgütlenemeyeceğini açıkça ortaya koyuyor. Önümüzdeki temel soru artık daha fazla bakım hizmeti üretmek değil, bakımın nasıl örgütleneceğini, kimler tarafından üstlenileceğini ve hangi değerler temelinde yeniden tasarlanacağını birlikte düşünmek. Bu rapor da tam bu sorudan hareketle, bakımın geleceğini şekillendirebilecek eğilimleri, kritik belirsizlikleri ve olası senaryoları birlikte düşünmeyi amaçlıyor.

Bakımı Dönüştüren Güçler

Bakımın geleceği, tek bir doğrusal eğilim ya da tekil bir politika tercihiyle şekillenmeyecek. Birbirini besleyen, zaman zaman da birbiriyle çelişen demografik, teknolojik, ekonomik, ekolojik ve toplumsal dönüşümler; bakımın nasıl örgütleneceğini, kimler tarafından ve hangi koşullarda sunulacağını bugünden etkiliyor.

Raporun bu bölümünde, sistemi bu sürdürülemezlik eşiğine getiren başlıca dönüşüm dinamiklerini ve bu dinamiklerin yarattığı kritik belirsizlikleri ele alıyoruz. Burada sadece geleceğe dair doğrusal bir trend listesi sunmayı değil, bakımın geleceği açısından stratejik olarak belirleyici olan ve bugünden müdahale etmemiz gereken o görünmez kırılma hatlarını net bir biçimde görünür kılmayı amaçlıyoruz.

Demografik eşik: daha uzun yaşam, daha fazla bakım

İnsanlık tarihi boyunca görülmemiş bir eşikten geçiyoruz; dünya genelinde yaşam süresi uzarken doğum oranları ise düşüyor. Bakım ihtiyacı hayatın artık geçici, istisnai veya kısa bir evresi olmaktan çıkıp yaşamın uzun bir dönemine yayılan, süreklilik arz eden kronik bir gerçekliğe dönüşüyor. Nüfus hızla yaşlanırken bu yükü tarihsel olarak sırtlayan geleneksel aile yapıları küçülüyor ve hane içi destek ağları çözülüyor. Dolayısıyla, artan bakım talebi ile azalan hane içi kapasite arasındaki makas, mevcut sistemleri yapısal bir tıkanmaya sürüklüyor (Christopherson, 1997).

Teknoloji bakım alanında tarafsız değil

Yapay zekâ, uzaktan izleme sistemleri, platform ekonomileri ve otomasyon araçları bakım alanına hızla entegre ediliyor. Teknoloji, genellikle bakım krizine teknik ve maliyet düşürücü bir "sihirli çözüm" gibi sunulsa da beraberinde ciddi bir ilişkisel aşınma riski getiriyor. Etik ve kamusal denetimden yoksun olarak geliştirilen bu sistemler, bakımı metriklerle ölçülebilen mekanik bir "işleme" indirgiyor. Bu durum, bakımı geçmişin eşitsizliklerini yarının algoritmalarına gömen gizli bir gözetim ve kontrol mekanizması haline getiriyor (Montori vd., 2025; Lee S.Y., 2026).

Zaman Yoksulluğu ve Toplumsal Yeniden Üretim Krizi

Yüksek yaşam maliyetleri ve güvencesiz çalışma rejimleri, haneleri hayatta kalabilmek için piyasaya daha fazla eklemlenmeye zorlarken kamusal altyapı yetersizliği bireyler üzerinde derin bir "zaman yoksulluğu" yaratıyor. Ana akım teknoloji anlatıları, yapay zekânın rutin işleri devralarak insana geniş bir "serbest zaman" kazandıracağını iddia etse de mevcut ekonomik yapılar bu kazanımı bir "bakım zamanı" olarak bireye bırakmıyor; aksine, esnek çalışma rejimleriyle insanı daha fazla üretken olmaya zorluyor. Üstelik bakım, doğası gereği otomatize edilemeyen, şefkat, dinleme ve eşlik etme gibi "hızlandırılamaz" bir ilişkisel zamana ihtiyaç duyuyor. Yapay zekâ üretkenlik alanını hızlandırdıkça, bakımın ihtiyaç duyduğu o yavaş zamanla arasındaki uçurum büyüyor; insanların kendilerine, birbirlerine ve topluluklarına bakım verecek zamanı bulamadığı bu tablo, toplumun kendini sosyal olarak yeniden üretme kabiliyetini doğrudan tehdit ediyor.

İklim krizi bakım ihtiyacını artıran sessiz bir kuvvet

İklim krizi, çevresel tahribat, gıda güvencesizliği ve biyolojik çeşitlilik kaybı, hem insan sağlığını hem de yaşam alanlarını doğrudan sarsarak bakım ihtiyacını sessiz ama devasa bir kuvvetle artırıyor. Ekolojik kriz bize bakımın yalnızca insanlar arası izole bir ilişki olmadığını, insan-dışı varlıklarla, toprakla, suyla ve içinde nefes aldığımız ekosistemle kurulan bağları da kapsadığını gösteriyor. Dolayısıyla bakım, artık sadece bir sosyal politika başlığı değil, gezegensel ölçekte bir onarım ve hayatta kalma meselesi olarak önümüzde duruyor (The Care Collective, 2020).

Bu dönüşüm güçleri geleceği tek bir yönde şekillendirmiyor; aksine bakımın geleceğine ilişkin kritik belirsizlikler yaratıyor. Teknoloji bakım ilişkilerini güçlendiren bir araç mı olacak, yoksa bakımı daha da mekanikleştiren bir sisteme mi dönüşecek? Artan bakım ihtiyacı kamusal ve kolektif çözümlerle mi karşılanacak, yoksa bakım yükü ailelerin ve güvencesiz emek biçimlerinin üzerine mi bırakılacak? İklim ve ekonomik krizler toplumsal dayanışmayı güçlendirecek mi, yoksa eşitsizlikleri daha da derinleştirecek mi?

Bu soruların tek bir doğru cevabı yok. Ancak bu belirsizliklerin nasıl şekilleneceği, yalnızca gelecekte yaşanacak gelişmelere değil bugün kamu kurumlarının, sivil toplumun, özel sektörün ve bireylerin yapacağı etik, politik ve stratejik tercihlere bağlı. Bu nedenle bakımın geleceğini kaçınılmaz bir kriz olarak izlemek yerine, farklı olası gelecekleri anlamaya ve bugünden müdahale alanlarını tasarlamaya ihtiyaç duyuyoruz.

Küresel Mega Trendler: Bakımı Şekillendiren Uzun Vadeli Dinamikler

Bakımın geleceği, yalnızca bakım alanına özgü gelişmelerle değil küresel ölçekte işleyen uzun vadeli mega trendlerle de şekilleniyor. Demografik dönüşümler, teknolojik ilerlemeler, ekonomik yapılar ve çevresel krizler, bakım ihtiyacının kapsamını, biçimini ve anlamını köklü biçimde dönüştürüyor. Bu bölümü, bakım alanındaki senaryoların hangi küresel dinamikler üzerinde yükseldiğini görünür kılmak amacıyla hazırladık. Mega trendleri, geleceği belirleyen tekil nedenler olarak değil; bakımın hangi sınırlar içinde, hangi baskılar ve imkânlar altında şekilleneceğini gösteren yapısal arka plan olarak ele alıyoruz. Bu çerçeveyi oluştururken Copenhagen Institute for Futures Studies'in (CIFS) tanımladığı küresel mega trendleri referans aldık ve bu trendleri bakım perspektifinden değerlendirdik.

Dünya

Küreselleşme

Dünya giderek daha fazla birbirine bağlanmaktadır. Küreselleşme, önemli fırsatlar sunduğu kadar yeni riskler de üretir, yerel ya da bölgesel meseleler kısa sürede küresel ölçekte etkiler yaratabilir.

Nüfus Artışı

Dünya nüfusu 21. yüzyıl boyunca hızlı bir artış göstermiştir ve Birleşmiş Milletler projeksiyonlarına göre 2100 yılında yaklaşık 11 milyar ile zirveye ulaşması beklenmektedir.

Çevresel Değişim ve Sürdürülebilirlik

İklim değişikliği, ekosistemler ve kültürler için ciddi riskler taşımaktadır. Sürdürülebilirlik arayışı, insan faaliyetleri ile çevre arasında karşılıklı yarar sağlayan bir denge kurmayı hedeflemektedir.

İnsanlar & Toplum

Yaşlanan Dünya

Artan yaşam süresi, yaşlılıkta daha iyi sağlık koşulları ve düşen doğum oranları ile dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Bu durum, toplumsal yapıları ve tüketim alışkanlıklarını dönüştürmektedir.

Bireyselleşme ve Güçlenme

Güçlenen bireyler, hem fiziksel hem de dijital alanlarda yeni topluluklar oluşturmaktadır. Bu süreç, yaşam ve çalışma biçimlerinin çoğullaşmasını beraberinde getirmektedir.

Sağlığa Odaklanma

Genetik, yaşam tarzı ve çevresel faktörlerin sağlık üzerindeki etkisine dair artan farkındalık ve yeni teknolojiler, sağlık alanında daha önleyici ve kişiselleştirilmiş yaklaşımların önünü açmaktadır.

Kentleşme

Gelecekte kentler daha büyük, daha karmaşık ve daha bağlantılı hâle gelecektir. Yüzyılımızın küresel sorunlarının büyük bölümü şehirlerde çözülecektir.

Teknoloji & Bilim

Yapay Zekâ ve Otomasyon
Yapay zekâ ve robotik alanındaki gelişmeler, yalnızca çalışma hayatını değil öğrenme, yaşam ve eğlenme biçimlerimizi de dönüştürmektedir.

Biyoteknoloji Devrimi
Biyoteknoloji, önümüzdeki yarım yüzyılda bilgisayarların önceki yarım yüzyılda oynadığı role benzer bir etki yaratacaktır. Genetik müdahaleler, yeni yaşam formları ve insan–makine etkileşimleri bu alanın parçasıdır.

Artan Bağlantılılık
Dünyadaki internete bağlı cihaz sayısı, insan sayısını aşmıştır. Bu durum ürün ve hizmetlerin kalitesini artırırken, mahremiyetin kaybı ve kişisel verilerin kötüye kullanımı gibi riskleri de beraberinde getirmektedir.

Mühendislikte İlerlemeler
Yeni malzemeler, enerji kaynakları, üretim süreçleri ve ürün tasarımları yaşam biçimlerimizi dönüştürürken, iklim değişikliği ve çevresel tahribatla mücadelede önemli rol oynamaktadır.

Ekonomi

Ağ Ekonomisi
Toplumun dijitalleşmesi, yatay hiyerarşilere, iş birliğine ve yerel–küresel ölçekte işleyen merkeziyetsiz ağlara dayalı yeni değer üretim biçimlerini ortaya çıkarmaktadır.

Hizmet Ekonomisi
Platform modellerinin yaygınlaşmasıyla birlikte ürün ve hizmet arasındaki sınırlar bulanıklaşmakta, "çözüm" odaklı, ürün–hizmet sürekliliğine dayalı yapılar güçlenmektedir.

Ekonomik Büyüme
Bugün yaşayan bireylerin çoğu, tarihsel olarak atalarına kıyasla ekonomik açıdan daha iyi durumdadır. Ancak ekonomik büyümenin gelecekteki yönü ve sürdürülebilirliği belirsizliğini korumaktadır.

Servet Yoğunlaşması
Ülkeler arasındaki küresel eşitsizlikler azalırken birçok ülkede gelir ve servet eşitsizliği artmakta, varlıklar giderek daha az sayıda kişinin elinde toplanmaktadır.

Bakımın Geleceğini Şekillendiren Kritik Belirsizlikler

Bakımın geleceği, bugün gözlemlediğimiz doğrusal eğilimlerden çok, bu eğilimlerin hangi yönde evrileceğini belirleyecek kritik belirsizlikler tarafından şekilleniyor. Bu nedenle raporun bir sonraki bölümünde yer alan senaryolar, geleceği tahmin etmeyi değil bakım alanını dönüştürecek temel belirsizlikleri görünür kılarak farklı olası gelecekleri birlikte düşünmeyi amaçlıyor.

Bu raporda iki temel kritik belirsizlik öne çıkıyor: İlki, bakımın bireysel ve hane temelli bir sorumluluk olarak mı kalacağı, yoksa kamusal ve kolektif bir hak olarak yeniden mi örgütleneceği sorusu. İkincisi ise teknolojinin bakım alanındaki rolüne ilişkindir: Teknoloji, bakım ilişkilerinin yerini alan ve onları standartlaştıran bir sistem mi olacak, yoksa bakım verenleri destekleyen, bakımın ilişkisel niteliğini güçlendiren bir araç mı hâline gelecektir?

Bu iki belirsizlik birbirinden bağımsız değildir. Bakımın nasıl örgütlendiği, teknolojinin hangi amaçlarla geliştirileceğini ve nasıl kullanılacağını doğrudan etkiler. Aynı şekilde teknolojinin tasarımına yön veren tercihler de bakımın kim tarafından, hangi koşullarda ve hangi değerler temelinde sunulacağını yeniden şekillendirir.

Bir sonraki bölümde sunduğumuz senaryo çerçevesi, bu iki eksenin farklı biçimlerde kesişmesiyle ortaya çıkabilecek dört olası bakım geleceğini görünür kılmaktadır. Senaryoları tek bir "doğru" geleceği öngörmek için değil bugünden verdiğimiz politik, teknolojik ve örgütsel kararların hangi bakım düzenlerini mümkün kıldığını, hangilerini ise giderek daha olası olmaktan çıkardığını birlikte düşünmek için kullanıyoruz.

Bir sonraki sayfadaki matris, bakımın geleceğini şekillendirecek kritik belirsizlikleri ve bunlara eşlik eden stratejik karşıtlıkları bir araya getiriyor. Burada yer alan kutuplar birbirini dışlayan kesin gelecekler değil bakım sistemlerinin farklı yönlere evrilebileceği olası eğilimleri temsil ediyor. Bir sonraki bölümde sunulan senaryolar, bu karşıtlıkların farklı biçimlerde kesişmesiyle ortaya çıkan tutarlı gelecek olasılıklarını görünür kılıyor. Amaç tek bir geleceği öngörmek değil bugünden alınacak kararların hangi bakım düzenlerini mümkün kıldığını birlikte düşünmeye davet etmektir.

Kritik Belirsizlikler Matrisi

KUTUP A	KRİTİK BELİRSİZLİK	KUTUP B
Bakım kamusal bir hak ve kolektif sorumluluk olarak ele alınır	**Bakımın Örgütlenmesi**	Bakım bireysel, hane temelli ve piyasa aracılığıyla çözülür
Bakım devlet/toplum tarafından finanse edilir	**Bakımın Finansmanı ve Erişimi**	Bakım piyasalaşmış, ödeme gücüne bağlı bir hizmet
Bakım emeği değerli, iyi ücretlendirilen bir meslek	**Bakım Emeğinin Statüsü**	Bakım emeği görünmez, güvencesiz ve düşük değerli kalır
Yapay zekâ ve robotik, insani dokunuşu güçlendiren bir destek aracı	**Teknolojinin Bakımdaki Rolü**	Otomasyon insan temasının yerini alıyor, bakım dehümanize oluyor
Bakım verilerinin kullanımı şeffaf, bakım alanı güçlendirir	**Bakım Teknolojisinde Veri ve Mahremiyet**	Veri, kar, gözetim, ve kontrol amacıyla kullanılır
Bakım topluluk/ev temelli, bağımsız yaşamı destekleyen ve çeşitlenmiş modellere kayar	**Bakımın Verildiği Mekan**	Bakım platformlaşmış, kurumsallaşmış, büyük ölçekli tesislerde merkezileşir
Bakım herkes için bir ihtiyaç ve toplumsal bir yatırım olarak görülür	**Bakıma Dair Toplumsal Değerler**	Bakım bir "yük" ve maliyet kalemi olarak çerçevelenir
Bakım, karşılıklı bağımlılığı ve ilişkiselliği merkeze alan bir etikle yürütülür: zaman, güven, duygular değer görür	**Bakımı Yönlendiren Etik Paradigma**	Bakım, standartlaştırılmış, ölçülebilir, hizmet-birimi bazlı bir işlem olarak yürütülür: verimlilik ve maliyet değer görür
Bakım kavramı genişler: seçilmiş aileler, kolektif bakım ağları, ve insan-ötesi bakımı içerir	**Bakımın Kapsamı ve Öznesi**	Bakım, heteronormatif çekirdek aile modeliyle sınırlı kalır: sorumluluk büyük ölçüde aile/akrabalık bağına dayanır

2

Olası Bakım Gelecekleri: Senaryolarla Düşünmek

Bu bölümde, bakımın geleceğine dair farklı ve aynı anda mümkün olabilecek bakım düzenlerini görünür kılmak amacıyla dört senaryo oluşturduk. Bu senaryolar birer tahmin ya da normatif tercih değil bakımın örgütlenme biçimi, bakım emeğinin koşulları, teknolojinin rolü ve kamusal sorumluluğun düzeyi gibi temel belirsizliklerin farklı biçimlerde bir araya gelmesiyle ortaya çıkabilecek tutarlı gelecek olasılıklarını temsil ediyor.

Senaryolar, bakımı yalnızca bir hizmet alanı olarak değil gündelik hayatı, toplumsal ilişkileri ve yaşamın nasıl örgütlendiğini şekillendiren bir değerler sistemi olarak ele alıyor. Amacımız geleceği öngörmek ya da tek bir doğruyu savunmak değil, farklı bakım geleceklerini yan yana getirerek bugünden aldığımız politik, teknolojik ve örgütsel kararların hangi dünyaları mümkün kıldığını, hangilerini ise giderek daha az olası hâle getirdiğini birlikte düşünmek. Bu nedenle bu dört senaryoyu, okuru daha adil, sürdürülebilir ve yaşanabilir bakım düzenleri üzerine düşünmeye davet eden bir tartışma zemini olarak kurgulamaya çalıştık.

Senaryo 1: Platformlaşmış Bakım

Bu senaryoda bakım, artan ihtiyaçlara hızlı ve ölçeklenebilir çözümler sunma iddiasıyla büyük ölçüde dijital platformlar üzerinden örgütlenir. Bakım hizmetleri, tıpkı ulaşım, yemek ya da konaklama hizmetleri gibi uygulamalar aracılığıyla erişilen, puanlanan ve algoritmalar tarafından yönetilen bir alana dönüşür. Bu yapı, bakımın görünürde daha erişilebilir ve esnek hâle gelmesini sağlarken, bakım ilişkilerinin doğasını da köklü biçimde dönüştürür.

Platformlaşmış bakım dünyasında bakım, büyük ölçüde bireysel talepler üzerinden tanımlanır. Kimin ne zaman, ne kadar bakım alacağı kamu politikalarından çok kişinin ödeme gücü, dijital okuryazarlığı ve platformlardaki görünürlüğü tarafından belirlenir. Devlet, bakım alanında doğrudan sorumluluk üstlenen bir aktör olmaktan ziyade piyasanın işleyişini düzenleyen veya kolaylaştıran bir role çekilir. Kamusal bakım altyapıları zayıflarken bakım giderek parça parça satın alınan bir hizmete dönüşür.

Bu senaryoda bakım emeği esnek, parçalı ve çoğu zaman güvencesizdir. Bakım verenler platformlar üzerinden kısa süreli işler alır; çalışma koşulları, ücretler ve iş sürekliliği büyük ölçüde algoritmalar tarafından belirlenir. Bakım emeği ölçülebilir, karşılaştırılabilir ve derecelendirilebilir hâle gelirken ilişkinin duygusal ve etik boyutu sistematik olarak arka plana itilir. Bakım verenler için görünürlük, performans ve hız temel başarı ölçütlerine dönüşür; yavaşlık, süreklilik ve bağ kurma ise giderek daha az değer görür.

Teknoloji bu senaryoda bakımın merkezinde yer alır. Yapay zekâ destekli sistemler bakım ihtiyaçlarını tahmin eder, hizmetleri eşleştirir ve kaliteyi puanlar. Uzaktan izleme, veri temelli değerlendirme ve otomasyon bakım süreçlerini daha "verimli" hâle getirirken, bu verimlilik anlayışı bakımın insanî ve ilişkisel boyutunu çoğu zaman görünmez kılar. Teknoloji, bakım verenleri destekleyen bir araç olmaktan çok bakımın standardizasyonunu ve denetimini sağlayan temel altyapıya dönüşür.

Platformlaşmış bakım, bazı gruplar için yeni fırsatlar da yaratır. Kırsal bölgelerde yaşayanlar, geleneksel bakım hizmetlerine erişemeyenler veya zamansal esnekliğe ihtiyaç duyanlar için bakım hizmetleri daha ulaşılabilir hâle gelebilir. Aynı zamanda bakım emeği, daha önce tamamen görünmez olan bazı gruplar için bir gelir kaynağına dönüşebilir. Ancak güçlü düzenleyici ve

etik çerçeveler oluşturulmadığında bu fırsatlar hızla yeni eşitsizlik biçimlerine evrilebilir.
Bu senaryonun temel riski, bakımın bir ilişki olmaktan çok bir işlem olarak ele alınmasıdır. Bakım, süreklilik ve karşılıklı sorumluluk gerektiren bir pratik olmaktan çıkarak anlık taleplere verilen hizmetlere indirgenir. Toplumsal düzeyde bakım, ortak bir sorumluluk alanı olmaktan uzaklaşır ve bireylerin kendi imkânlarıyla çözmesi beklenen kişisel bir meseleye dönüşür. Uzun vadede bu durum, hem bakım alanların hem de bakım verenlerin yalnızlaşmasını ve tükenmesini derinleştirir.

Platformlaşmış bakım senaryosu, bakım krizine teknik ve ölçeklenebilir çözümler sunma potansiyeli taşırken, bakımın etik, ilişkisel ve kamusal boyutlarını aşındırma riskini de beraberinde getirir. Bu dünya, erişimi artırabilir; ancak erişim arttıkça bakımın güvene, sürekliliğe ve karşılıklılığa dayanan niteliği zayıflayabilir.

İzlenmesi Gereken Değişim Sinyalleri

- Bakım platformlarına yönelik kamu ve özel sektör yatırımlarının artması.
- Bakım hizmetlerinin dijital platformlar aracılığıyla sunumunun hızla yaygınlaşması.
- Kamu bakım hizmetlerinin doğrudan sunum yerine hizmet satın alma ve dijital aracılık modellerine yönelmesi.
- Bakım çalışanlarının platform bazlı sözleşmelerle çalışmasının yaygınlaşması.
- Kullanıcı puanlarının bakım hizmetlerinin seçiminde belirleyici hâle gelmesi.
- Yapay zekâ destekli bakım değerlendirme ve izleme sistemlerinin yaygınlaşması.
- "Verimlilik" ve "ölçeklenebilirlik" söylemlerinin bakım politikalarında baskın hâle gelmesi.

Eşik Noktaları

- Kamusal bakım hizmetlerinin büyük bölümünün platformlar üzerinden sunulur hâle gelmesi.
- Bakım hizmetlerinde platform tekelleşmesinin oluşması.
- Bakım çalışanlarının çoğunluğunun platform bazlı sözleşmelerle çalışması.
- Algoritmik puanlama sistemlerinin bakım emeği üzerinde belirleyici hâle gelmesi.
- Kamusal bakım hizmetlerinin toplumun temel bakım ihtiyacını karşılayamayacak ölçüde daralması.

Olası Kazanımlar ve Bedeller

Bu senaryo, belirli kazanımlar üretirken önemli bedeller de içerir. Erişim, hız ve ölçeklenebilirlik artabilir, bakım hizmetleri daha geniş kesimlere ulaşabilir ve bakım emeğinin bir bölümü görünür hâle gelebilir. Buna karşılık bakımın ilişkisel ve etik boyutu zayıflayabilir, güvencesiz çalışma biçimleri yaygınlaşabilir ve bakım hizmetlerine erişim giderek bireylerin ekonomik gücü ile dijital imkânlarına daha bağımlı hâle gelebilir. Toplumsal düzeyde bakım ise ortak bir sorumluluk alanı olmaktan uzaklaşarak bireysel çözümler üzerinden işleyen bir sisteme dönüşebilir.

Senaryo 2: Çöken ve Bireyselleşmiş Bakım

Bu senaryoda bakım, ne güçlü bir kamusal sistem ne de ölçeklenebilir teknolojik çözümler tarafından taşınabilmektedir. Bakım ihtiyacı artarken bakımın örgütlenmesini sağlayan kurumsal yapılar aşınmış, kamusal destek mekanizmaları geri çekilmiş ve kolektif dayanışma ağları zayıflamıştır. Ortaya çıkan boşluk ne piyasa ne de topluluklar tarafından sürdürülebilir biçimde doldurulabilmiştir. Bakım, giderek daha fazla bireylerin ve hanelerin omuzlarına yüklenen dağınık ve ağır bir sorumluluğa dönüşmüştür.

Bu senaryoda bakım büyük ölçüde görünmezdir. Bakım ihtiyacı olanlar, çoğu zaman aile içinde ya da yakın çevrede çözüm aramaya zorlanır. Resmî destekler yetersiz, geçici ya da erişilmesi güç hâle gelmiştir. Bakım hizmetlerine ulaşmak; karmaşık bürokratik süreçler, belirsiz kriterler ve sınırlı kaynaklar nedeniyle giderek zorlaşır. Bu durum özellikle düşük gelirli haneler, yalnız yaşayan yaşlılar, engelliler ve göçmenler için bakımın bir hayatta kalma meselesine dönüşmesine yol açar.

Bakım emeği bu senaryoda derin eşitsizlikler üzerinden örgütlenir. Bakım yükü büyük ölçüde kadınların, özellikle de düşük gelir, güvencesiz istihdam ve sınırlı sosyal destek koşullarında yaşayan kadınların omuzlarına yığılmıştır. Göçmen bakım emeği daha güvencesiz ve görünmez hâle gelirken bakım verenler çoğu zaman kendi tükenmişlikleriyle baş başa kalır. Bakım emeği ne ekonomik olarak tanınır ne de toplumsal olarak hak

ettiği değeri görür. Bu durum, bakım verenlerin hem maddi olarak karşılığını alamamasına hem de duygusal olarak yalnızlaşmasına neden olur.

Teknoloji bu senaryoda sınırlı ve parçalı bir rol oynar. Dijital çözümler, bakım krizini hafifletecek bütüncül sistemler sunmaktan uzaktır. Bazı haneler uzaktan izleme ya da dijital destek araçlarına erişebilirken büyük bir kesim bu teknolojilerin dışında kalır. Dijital eşitsizlikler bakım eşitsizliklerini daha da derinleştirir. Teknoloji, bakım yükünü hafifletmekten çok bakım sorumluluğunu daha açık biçimde bireylere devreden bir araç hâline gelir.

Bu bakım düzeninde krizler, bakım sistemlerini dönüştüren bir fırsat değil; var olan yapısal riskleri ve eşitsizlikleri derinleştiren şoklar olarak yaşanır. Pandemiler, iklim kaynaklı afetler ve ekonomik dalgalanmalar bakım ihtiyacını artırırken bu ihtiyaca yanıt verecek kapasite giderek azalır. Her kriz, bakımın daha fazla aile içine çekilmesine, bakım sorumluluğunun haneler içinde çözülmeye çalışılmasına ve bakım verenlerin daha da tükenmesine yol açar.

Çöken ve bireyselleşmiş bakım dünyasında toplumsal bağlar zayıflar. Bakım, ortak bir mesele olmaktan çıkar; "herkes kendi başının çaresine baksın" anlayışı normalleşir. Bu durum, bakım alanlar ile bakım verenler arasında olduğu kadar kuşaklar ve toplumsal gruplar arasında da görünmez gerilimler yaratır. Dayanışma yerini suçluluk, utanç ve sessiz kabullenişe bırakır.

Bu senaryonun en belirgin özelliği, bakımın ne tamamen piyasalaşmış ne de bilinçli biçimde kolektifleştirilmiş olmasıdır. Bakım, sahipsiz bir alana dönüşmüştür. Bu sahipsizlik, bakımın toplumsal değerini aşındırırken bakım ihtiyacının kendisini de görünmez kılar. Sonuçta bakım, herkesin hayatını belirleyen ama kimsenin açıkça sahiplenmediği bir yük olarak varlığını sürdürür.

Çöken ve bireyselleşmiş bakım senaryosu, bakım krizinin en görünür ve en ağır sonuçlarını ortaya koyan olası geleceklerden biridir. Bu dünya, bakım sistemlerinin yalnızca kendiliğinden güçlenmeyeceğini; kamusal sorumluluk, kolektif örgütlenme ve uzun vadeli politik tercihler desteklenmediğinde bakım düzeninin zaman içinde çözülüp dağılabileceğini gösterir. Bu nedenle bu senaryo, bugünkü eylemsizliklerin ve parçalı müdahalelerin uzun vadede nasıl bir bakım düzeni üretebileceğini görünür kılan bir düşünme aracıdır.

İzlenmesi Gereken Değişim Sinyalleri

- Kamusal bakım bütçelerinde sürekli ve yapısal kesintilerin yaşanması.
- Sosyal yardım ve bakım desteklerine erişimin giderek zorlaşması.
- Bakım verenler arasında tükenmişlik ve görünmezliğin yaygınlaşması.
- Kriz dönemlerinde artan bakım ihtiyacına yönelik geçici çözümlerin yetersiz kalması.
- Ailelerin bakım sorumluluğunu giderek daha fazla tek başına üstlenmek zorunda kalması.
- Gönüllü ve yerel dayanışma ağlarının zayıflaması.
- Bakım nedeniyle iş gücünden çekilen veya çalışma saatlerini azaltan kişilerin sayısının artması.

Eşik Noktaları

- Kamusal bakım hizmetlerinin geri dönüşü zor biçimde daralması.
- Bakım verenlerin önemli ölçüde iş gücünden çekilmesi veya bakım yükü nedeniyle ekonomik yaşamın dışına itilmesi.
- Ailelerin bakım ihtiyacını kendi öz kaynaklarıyla sürdüremez hâle gelmesi.
- Afet, salgın ve ekonomik kriz dönemlerinde bakım hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanamaması.
- Bakım ihtiyacının önemli bir bölümünün hiçbir kurumsal destek olmadan haneler içinde karşılanmaya başlaması.

Olası Kazanımlar ve Bedeller

Bu senaryoda belirgin kazanımlar oldukça sınırlıdır. Kısa vadede kamusal harcamaların azalması bir kazanım gibi görünse de bunun toplumsal maliyeti zamanla ağırlaşır. Bakım yükü giderek bireyler ve haneler üzerinde yoğunlaşırken bakım ihtiyacı da görünmez hâle gelir. Buna bağlı olarak bu ihtiyaçlara yönelik müdahale kapasitesi zayıflar; toplumsal tükenmişlik, eşitsizlikler ve bakım krizinin etkileri derinleşir. Sonuçta bakım, ortak bir toplumsal sorumluluk olmaktan çıkarak sessizce taşınan bireysel bir yüke dönüşür.

Senaryo 3: Tekno-İlişkisel Bakım

Bu senaryoda bakım, ne tamamen çökmüş ne de bütünüyle platformlara teslim olmuş bir alandır. Aksine, teknoloji ile insani ilişkiler arasında sürekli müzakere

edilen, zaman zaman çelişkili yine de işleyen bir denge kurulmuştur. Bakım sistemleri, artan ihtiyaçlar karşısında teknolojik araçlardan yararlanırken bakımın ilişkisel ve etik boyutunu bütünüyle kaybetmemeye çalışır. Ortaya çıkan yapı pürüzsüz değildir; gerilimler, sınırlar ve sürekli yeniden ayarlamalarla ilerler.

Bu dünyada bakım, kamusal sistemler, yerel ağlar ve dijital altyapılar arasında paylaştırılmıştır. Devlet, bakım alanından tamamen çekilmemiştir; ancak her şeyi kapsayan güçlü bir bakım refah rejimi de kurulmamıştır. Bunun yerine bakım hizmetleri belirli standartlar ve etik çerçevelerle desteklenir, uygulamada yerel çözümler ve hibrit modeller ön plana çıkar. Bakım, tek bir merkezden yönetilen bir sistem olmaktan çok farklı aktörlerin birlikte taşıdığı bir alan hâline gelir.

Bakım emeği bu senaryoda tanınma mücadelesi içindedir. Bakım verenler tamamen güvencesiz değildir; ancak çalışma koşulları ve statüleri bağlama göre önemli farklılıklar gösterir. Bazı bakım alanlarında teknoloji, bakım verenlerin yükünü hafifletir ve onların ilişkisel emeğine daha fazla alan açar. Bazı alanlarda ise dijital araçlar performans ölçümü ve izleme baskısını beraberinde getirir. Bakım emeği ne tamamen görünmez ne de bütünüyle güvence altındadır, sürekli müzakere edilen bir konumdadır.

Teknoloji bu senaryoda ne mutlak bir çözüm ne de açık bir tehdit olarak konumlanır. Yapay zekâ ve dijital sistemler, bakım süreçlerini destekleyecek şekilde tasarlanmıştır; ancak bu tasarımın sınırları sürekli tartışma konusudur. Uzaktan izleme, veri temelli karar destek sistemleri ve otomasyon bakımın bazı boyutlarını kolaylaştırırken yüz yüze temasın yerini bütünüyle almaz. Teknolojinin bakım ilişkilerinin yerine geçmemesi gerektiği konusunda toplumsal bir farkındalık vardır; ancak bu ilke her zaman sorunsuz biçimde hayata geçmez.

Bu bakım düzeninde eşitsizlikler tamamen ortadan kalkmaz; ancak bazı alanlarda hafifletilir. Dijital altyapıya erişimi olan topluluklar bakım hizmetlerinden daha etkin yararlanırken dijital uçurum hâlâ belirleyici bir faktördür. Yerel yönetimlerin ve sivil toplumun güçlü olduğu yerlerde bakım daha ilişkisel ve kapsayıcı biçimde örgütlenirken bu kapasitenin zayıf olduğu bağlamlarda teknoloji daha kolay ikame edici bir role kayar. Dolayısıyla bakımın niteliği coğrafyaya, yönetişim kapasitesine ve toplumsal ilişkilere göre değişir.

Tekno-ilişkisel bakım dünyasında krizler tamamen yıkıcı değildir, ancak dönüştürücü de olmak zorunda değildir. Krizler bazı alanlarda teknolojik çözümleri hızlandırırken bazı alanlarda bakımın insani boyutunun ne kadar vazgeçilmez olduğunu yeniden hatırlatır. Bu ikili etki, bakım sistemlerini sürekli yeniden ayarlamaya zorlar. Hiçbir çözüm kalıcı kabul edilmez, bakım pratikleri deneyim, geri bildirim ve etik tartışmalarla evrilir.

Bu senaryonun en belirgin özelliği, bakımın "tamamlanmış" bir sistem olmamasıdır. Bakım sürekli olarak yeniden kurulan, sınırları tartışılan ve dengesi hassas bir alandır. Bu durum yeni gerilimler ve riskler üretirken aynı zamanda müdahale ve iyileştirme imkânları da yaratır. Bakım bu dünyada ne tamamen bireysel bir yük ne de kusursuz bir kamusal hizmettir; ilişkiler, teknoloji ve politik tercihler arasında sürekli kurulan bir denge pratiğidir.

Tekno-ilişkisel bakım senaryosu, bakımın geleceğinin siyah-beyaz olmayacağını gösterir. Bu dünya, "teknoloji mi insan mı?" ikiliğini aşmaya çalışan; ancak bunu sürekli müzakere ve yeniden tasarım yoluyla gerçekleştirmeye çalışan bir geçiş alanıdır. Bakımın insani boyutunu korumak, teknolojinin sınırlarını belirlemek ve değişen koşullara uyum sağlamak sürekli dikkat, etik sezgi ve kolektif irade gerektirir. Bu senaryo, bakımın geleceğinde teknoloji ile ilişkisel değerler arasındaki dengenin kendiliğinden kurulmayacağını; bilinçli tasarım, sınır koyma ve güçlü yönetişim gerektirdiğini görünür kılar.

İzlenmesi Gereken Değişim Sinyalleri

- Bakım alanında etik teknoloji rehberlerinin ve standartlarının geliştirilmesi.
- Yerel yönetimlerin hibrit bakım modellerine yatırım yapması.
- Yapay zekâ destekli bakım uygulamalarında "insani temas" vurgusunun artması.
- Bakım çalışanlarının teknolojiye ilişkin karar ve tasarım süreçlerine dâhil edilmesi.
- Dijital bakım çözümlerine yönelik eleştirel kamuoyu tartışmalarının yaygınlaşması.
- Bakım teknolojilerinin etkilerini değerlendiren etik denetim ve yönetişim mekanizmalarının yaygınlaşması.

Eşik Noktaları

- Bakım teknolojilerinde etik standartların bağlayıcı hâle gelmesi.
- Kamusal bakım hizmetlerinde hibrit modellerin kurumsallaşması.
- Bakım teknolojilerinin tasarım ve karar süreçlerinin bakım verenler ve bakım alanlar sürece dâhil edilmeden yürütülmesi.
- Teknolojik araçların bakım ilişkilerinde destekleyici rolden ikame edici role kayması.
- Performans ve izleme baskısının bakım ilişkisini gölgede bırakması.
- Dijital eşitsizliklerin bakım hizmetlerine erişimde belirleyici hâle gelmesi.

Olası Kazanımlar ve Bedeller

Bu senaryoda hiçbir kazanım kendiliğinden kalıcı değildir. Teknoloji sayesinde bakımın bazı yükleri hafifleyebilir, bakım hizmetlerine erişim kolaylaşabilir ve bakım verenlerin ilişkisel emeğine daha fazla alan açılabilir. Ancak bu kazanımların sürdürülebilmesi, etik ilkelerin korunmasına, kapsayıcı yönetişime ve sürekli kamusal denetime bağlıdır. Esneklik ve yenilik mümkün olurken eşitsizliklerin yeniden üretilmesi riski hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmaz. Bakımın ilişkisel boyutu korunabilir; ancak bu dengeyi sürdürmek ancak bilinçli tercihler, güçlü yönetişim mekanizmaları ve sürekli toplumsal müzakere ile mümkündür.

Senaryo 4: Kolektif ve Onarıcı Bakım

Bu senaryoda bakım, bireysel bir yük ya da piyasa hizmeti olmaktan çıkarak toplumsal bir sorumluluk ve ortak bir değer olarak yeniden kurulur. Bakım ihtiyacı, istisnai bir durum değil, insan olmanın kaçınılmaz bir parçası olarak kabul edilir. Bu kabul, bakımın nasıl örgütleneceğini, kimler tarafından ve hangi koşullarda taşınacağını köklü biçimde dönüştürür. Bakım yalnızca destek sunulan bir alan değil, toplumsal bağların, güvenin ve karşılıklı bağımlılığın bilinçli olarak inşa edildiği bir zemin hâline gelir.

Bu dünyada bakım, güçlü kamusal altyapılar ile yerel toplulukların iş birliği içinde örgütlenir. Devlet, bakım alanında yalnızca düzenleyici değil, aktif sorumluluk üstlenen bir aktördür. Bakım hizmetleri hak temelli bir çerçevede ele alınır ve herkes için erişilebilir olmayı hedefler. Yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve topluluk ağları bakımın gündelik pratiklerini birlikte şekillendirir. Bakım, merkezi ve tek tip bir sistem olmaktan çok yerel ihtiyaçlara duyarlı, çoğul ve esnek yapılar üzerinden yürütülür.

Bakım emeği bu senaryoda tanınır, değer görür ve korunur. Bakım verenler yalnızca hizmet sağlayıcılar olarak değil, bilgi ve deneyim taşıyan aktörler olarak kabul edilir. Çalışma koşulları, bakım emeğinin fiziksel, duygusal ve ilişkisel boyutlarını dikkate alacak şekilde düzenlenir. Bakım verenlerin tükenmesini önlemeye yönelik kolektif destek mekanizmaları geliştirilir. Bakım emeği bireysel fedakârlık üzerinden değil, paylaşılan sorumluluk ve karşılıklılık üzerinden anlam kazanır.

Teknoloji bu bakım düzeninde destekleyici ve tamamlayıcı bir rol üstlenir. Dijital araçlar bakım verenlerin yükünü hafifletmek, koordinasyonu kolaylaştırmak ve erişimi artırmak için kullanılır. Ancak teknoloji bakım ilişkilerinin yerine geçmez. Yapay zekâ ve dijital sistemler, bakımın etik sınırları ve ilişkisel boyutu gözetilerek tasarlanır. Teknoloji, hız ve verimlilikten çok süreklilik, özen ve ilişkisel derinlik kriterleriyle değerlendirilir.

Bu senaryoda bakım yalnızca bireyler arası bir ilişki olarak değil, toplumsal ve ekolojik bir pratik olarak ele alınır. İnsan dışı varlıklarla, yaşam alanlarıyla ve ekosistemlerle kurulan ilişkiler de bakımın parçası olarak görülür. Onarıcı bakım anlayışı yalnızca mevcut ihtiyaçlara yanıt vermekle kalmaz; geçmişte ihmal edilmiş, zarar görmüş ilişkileri ve yapıları da iyileştirmeyi hedefler. Bakım, geleceğe dönük olduğu kadar geçmişle hesaplaşan bir süreçtir.

Kolektif ve onarıcı bakım dünyasında eşitsizlikler tamamen ortadan kalkmaz; ancak bakım, eşitsizlikleri azaltmaya yönelik bilinçli bir araç olarak kullanılır. Bakım yükü belirli grupların omuzlarına yığılmak yerine toplumsal olarak paylaşılır. Bu paylaşım yalnızca maddi kaynaklarla değil; zaman, dikkat ve sorumlulukla da ilgilidir. Bakım, toplumsal bağları güçlendiren bir pratik hâline gelir.

Bu senaryonun en önemli riski, yüksek düzeyde politik irade, kamusal yatırım ve toplumsal uzlaşı gerektirmesidir. Kolektif ve onarıcı bakım kendiliğinden ortaya çıkmaz; sürekli savunulması, korunması ve yeniden üretilmesi gerekir. Ekonomik krizler, politik geri dönüşler ve toplumsal kutuplaşmalar bu bakım dü-

zenini zayıflatabilir. Ancak bu durum aynı zamanda bu senaryonun bilinçli tercihlere ve sürekli kolektif emeğe dayandığını da gösterir.

Kolektif ve onarıcı bakım senaryosu, bakımın geleceğinin yalnızca daha iyi hizmet sunmaktan ibaret olmadığını gösterir. Bu dünya, bakımın toplumsal ilişkileri onaran, güveni yeniden kuran ve daha yaşanabilir geleceklerin kurulmasına katkı sağlayan bir pratik olabileceğini ortaya koyar. Bakım burada yalnızca bir politika alanı değil aynı zamanda toplumsal örgütlenme ve birlikte yaşama biçimidir.

İzlenmesi Gereken Değişim Sinyalleri

- Bakımın kamusal bir hak olarak tanımlandığı politika ve mevzuat değişikliklerinin artması.
- Yerel yönetimlerin bakım altyapılarına ve topluluk temelli modellere yatırım yapması.
- Bakım emeğinin ücret, güvence ve toplumsal tanınma açısından güçlenmesi.
- Bakım etiğinin ve onarıcı pratiklerin kamu politikaları ile kurumların diline yerleşmesi.
- Ekolojik bakım ve insan dışı yaşamı gözeten bakım yaklaşımlarının yaygınlaşması.
- Topluluk temelli bakım ağları ile dayanışma modellerinin güçlenmesi.

Eşik Noktaları

- Bakımın sosyal politika alanında temel bir hak olarak kurumsallaşması.
- Kamusal bakım altyapılarının geri döndürülemez biçimde güçlenmesi.
- Bakım emeğine yönelik yapısal güvencelerin hayata geçirilmesi.
- Topluluk temelli bakım modellerinin bakım sistemlerinin kalıcı bir bileşeni hâline gelmesi.
- Bakım politikalarının uzun vadeli kamu yatırımları ve çok aktörlü yönetişim mekanizmalarıyla desteklenmesi.

Olası Kazanımlar ve Bedeller

Bu senaryoda hiçbir kazanım kendiliğinden kalıcı değildir. Güçlü kamusal yatırımlar, topluluk temelli örgütlenme ve bakım emeğinin tanınması sayesinde daha adil, kapsayıcı ve onarıcı bakım sistemleri kurulabilir. Ancak bu kazanımların sürdürülebilmesi, sürekli politik irade, toplumsal mutabakat ve kolektif sorumluluk gerektirir. Karar alma süreçleri daha katılımcı olduğu ölçüde daha karmaşık ve zaman alıcı olabilir. Buna karşılık bakım sistemlerinin dayanıklılığı ve toplumsal güven artar. Bu senaryoda verimlilikten çok dayanıklılık, hızdan çok süreklilik, bireysel esneklik kadar çok kolektif güven önem kazanır.

Riskler, Fırsatlar ve Kırılganlıklar: Senaryolar Arası Çapraz Analiz

Sunduğumuz dört senaryo, bakımın geleceğine dair farklı olasılıkları betimliyor. Ancak bu senaryoların asıl değeri, tek tek nasıl dünyalar sunduklarından çok, birlikte okunduklarında ortaya çıkardıkları ortak riskleri, fırsatları ve kırılganlıkları görünür kılmalarında yatıyor. Bu bölüm, senaryoları yan yana getirerek bakım alanında hangi yönelimlerin hangi bedelleri ve imkânları beraberinde getirdiğini analiz ediyor.

Sistemik Tehditler: Bakımın Geleceğinde Ne Kaybedilebilir?

Senaryolar birlikte değerlendirildiğinde, bakımın geleceğine yönelik en temel sistemik tehditlerden birinin bakımın ilişkisel niteliğinin aşınması olduğu görülüyor. Platformlaşmış ve çöken bakım senaryolarında bakım, ya hız ve verimlilik adına parçalanıyor ya da kamusal sorumluluğun zayıflamasıyla hanelerin içine çekiliyor. Her iki durumda da bakım, karşılıklı sorumluluk, süreklilik ve güven üzerine kurulu toplumsal bir pratik olmaktan uzaklaşıyor.

Bir diğer önemli tehdit, bakımın görünürde daha fazla önemsenirken yapısal sorunlarının görünmez hâle gelmesi. Kurumlar, şirketler ya da dijital platformlar "şefkat", "iyi olma hâli" veya "birlikteyiz" gibi söylemleri öne çıkarırken bakım emeğinin güvencesizliği, kamusal sorumluluğun geri çekilmesi ya da bakım verenlerin üzerindeki yük arka planda kalabiliyor. Bu durum, literatürde giderek daha fazla tartışılan "bakım aklama" (carewashing) eğilimini güçlendirme riski taşıyor; yani bakımın etik ve ilişkisel değerlerinin söylemsel olarak sahiplenilirken bunları mümkün kılan yapısal koşulların ihmal edilmesi söz konusu olabiliyor.

Bir diğer sistemik risk, bakım emeğinin giderek daha güvencesiz ve görünmez hâle gelmesi. Senaryoların tamamında bakım emeği sistemin temel taşı olarak öne çıkıyor; ancak kamusal sorumluluğun zayıf olduğu

bağlamlarda bu emek sistematik biçimde değersizleşebiliyor. Teknolojinin ağırlıklı olarak performans ölçümü, izleme ve denetim amacıyla kullanıldığı bakım düzenlerinde ise bakım emeği niceliksel göstergelere indirgenme riski taşıyor. Bu durum, bakımın etik, duygusal ve ilişkisel boyutlarını zayıflatabiliyor.

Son olarak senaryolar, bakım alanındaki eşitsizliklerin derinleşme riskine işaret ediyor. Dijital altyapıya, güçlü sosyal ağlara ve ekonomik kaynaklara erişebilenler bakım hizmetlerinden daha fazla yararlanabilirken; dezavantajlı sosyoekonomik koşullarda yaşayanlar, dijital dışlanma yaşayanlar ve kurumsal destek mekanizmalarına erişimi sınırlı olanlar bakım krizinin etkilerini daha ağır hissedebiliyor. Bakımın bireyselleştiği ya da parçalı biçimde örgütlendiği senaryolarda bu eşitsizlikler, mevcut toplumsal adaletsizlikleri yeniden üreterek derinleştirme potansiyeli taşıyor.

Stratejik Fırsatlar: Hangi Gelecekler Yeni İmkânlar Açıyor?

Senaryolar yalnızca riskleri değil, önemli fırsatları da ortaya koyuyor. Özellikle tekno-ilişkisel ve kolektif bakım senaryolarında, bakımın bilinçli tasarım ve yönetişimle dönüştürülebileceğini görüyoruz. Teknoloji, doğru etik çerçevelerle kullanıldığında bakım verenlerin yükünü hafifletebiliyor, koordinasyonu güçlendiriyor ve erişimi artırıyor. Bu durum, bakımın daha kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde örgütlenmesi için önemli bir fırsat sunuyor.

Kolektif ve onarıcı bakım senaryosu, bakımın toplumsal bağları güçlendiren bir araç olabileceğini gösteriyor. Bakım, yalnızca ihtiyaç anlarında devreye giren bir hizmet değil, gündelik hayatın dokusunu oluşturan bir pratik haline geliyor. Bu, toplumsal güvenin yeniden inşası, kuşaklar arası ilişkilerin güçlenmesi ve toplumsal dayanıklılığın artması açısından hayati bir imkândır.

Aynı zamanda senaryolar, bakımın politik bir alan olarak yeniden sahiplenilmesi için fırsatlar sunuyor. Bakımın geleceği, teknik çözümlerden çok, değerler ve tercihler üzerinden şekilleniyor. Bu durum, sivil toplum, yerel yönetimler ve bakım alanında çalışan aktörler için bakımın yönünü etkileme kapasitesini artırıyor. Bakım, toplumsal savunuculuk, hak mücadelesi ve sistem dönüşümü açısından güçlü bir kaldıraca dönüşüyor.

Sistemik Kırılganlıklar ve Kritik Eşik Noktaları

Senaryolar arası karşılaştırma, bakımın geleceğinin belirli kritik eşiklere bağlı olduğunu gösteriyor. Kamusal bakım altyapılarının geri dönüşü zor biçimde zayıflaması, bakım emeğinin kitlesel olarak tükenmesi ya da teknolojinin denetimsiz biçimde yayılması bu eşiklerden bazılarıdır. Bu eşikler aşıldığında, bakım sistemlerini yeniden inşa etmek çok daha maliyetli ve zor hâle geliyor.

Özellikle tekno-ilişkisel ve kolektif bakım senaryoları, bakımın sürekli korunması ve yeniden üretilmesi gereken toplumsal bir kazanım olduğunu ortaya koyuyor. Bu bakım düzenlerinin sürdürülebilmesi; güçlü yönetişim, net etik sınırlar ve kesintisiz toplumsal mutabakat gerektiriyor. Olası politik geri dönüşler, makroekonomik krizler ya da toplumsal kutuplaşmalar bu dengeleri hızla zayıflatabiliyor ve bakım sistemini daha yüksek risk altına sokabiliyor.

Bu nedenle kritik eşikleri yalnızca olası riskler olarak değil, aynı zamanda erken uyarı ve stratejik müdahale alanları olarak okuyoruz. Bu eşikler dikkatin, kaynakların ve politik iradenin hangi alanlarda yoğunlaştırılması gerektiğini gösteriyor. Bakımın geleceği, bu sistemik risklerin zamanında fark edilip edilmemesine ve kritik eşiklere ulaşmadan önce nasıl müdahale edildiğine bağlı olarak çok farklı yönlere evrilebilir.

3

Stratejik Çıkarımlar: Aktörlerin Dönüşüm Rolleri

Bakımın geleceği, tek bir aktörün müdahalesiyle şekillenemez. Senaryoların ortaya koyduğu gibi bakım alanındaki dönüşüm; sivil toplumun ilişkisel kapasitesi, politika yapıcıların kamusal yönetişim gücü ve iş dünyasının üretim, emek ve teknoloji ilişkilerini yeniden düşünme iradesi arasındaki dinamik etkileşimle mümkün olacaktır. Bakımı üreten kurumsal yapılar ile bakımın öznesi olan haneler arasındaki bağların zayıfladığı bu sürdürülemezlik eşiğinde, her aktörün sorumluluğu yeniden tanımlanmaktadır.

Bu bölüm, bakım ekosisteminin temel aktörleri için birbirini tamamlayan uzun vadeli stratejik yönelimleri ortaya koymaktadır.

Raporun bu bölümünde sunulan makro stratejilerin ötesinde, güncel ve somut mevzuat/eylem önerilerine odaklanan dinamik politika setleri için geliştirdiğimiz Politika Öneri Aracı'nı inceleyebilirsiniz: → ihtimam.org/poa

Sivil Toplum Kuruluşları İçin Dönüşüm Alanları

Sivil toplum açısından bakımın geleceği, yalnızca yeni bir hizmet alanı ya da dönemsel bir savunuculuk başlığı değildir. Senaryolar, bakımın teknikleştirilmesi ve sorumluluğun giderek hanelere devredilmesi risklerinin arttığını göstermektedir (Dzierzak & Grönvall, 2026). Bu nedenle sivil toplumun temel rolü, sistemde oluşan boşlukları geçici olarak doldurmak değil, bakımın geleceğine ilişkin alternatif modeller geliştirmek ve dönüşüme yön vermektir.

- **İlişkiselliği Savunmak**: Bakımın etik ve ilişkisel boyutunu kamusal tartışmaların merkezinde tutmak kritik önem taşımaktadır. Platformlaşmış ve çöken bakım senaryolarında görüldüğü gibi bakım, hız, performans ve ölçülebilir çıktılar üzerinden tanımlanmaya başlamaktadır. Sivil toplum, bakımın zamansallığını, karşılıklılığını ve ilişkisel niteliğini görünür kılan yeni anlatılar geliştirmelidir (Kontos & Naglie, 2009).
- **Deneysel ve Öğrenen Alanlar Açmak**: Bakımın geleceği tek tip modellerle değil, farklı bağlamlarda geliştirilen deneysel uygulamalarla şekillenecektir (Sacre & Godfrey, 2026). Sivil toplum bakım kooperatifleri, mahalle ağları, bakım müşterekleri ve yerel dayanışma pratikleri gibi küçük ölçekli ancak öğrenmeye açık modellerin gelişmesini desteklemelidir. Bu süreçte önemli olan yalnızca yeni hizmetler geliştirmek değil bakım ilişkilerini görünür kılan, birlikte öğrenmeyi destekleyen ve kurumların kendi bakım kapasitelerini değerlendirmelerine olanak sağlayan araçlar tasarlamaktır. Bu yaklaşıma bir örnek olarak İhtimam Derneği tarafından geliştirilen Bakım Ağları Haritalama Aracı, bireyleri, kurumları ve toplulukları ayakta tutan görünmez bakım ağlarını görünür kılmayı; bakımın kimler tarafından, hangi ilişkiler ve hangi destek mekanizmaları aracılığıyla üretildiğini birlikte analiz etmeyi amaçlamaktadır. Haritalama süreci sayesinde kurumlar mevcut bakım kapasitesini, bakım yükünün dağılımını ve sistemdeki tıkanıklıkları değerlendirebilmekte; bu görünürlük üzerinden kendi bakım politikalarını ve çalışma kültürlerini yeniden tasarlayabilmektedir.
- **Hak Temelli ve Kapsayıcı Bir Bakım Gündemi Oluşturmak**: Bakım verenlerin bilgi ve deneyimi araştırma, savunuculuk ve politika geliştirme

süreçlerinin merkezinde yer almalıdır (Sacre & Godfrey, 2026). Sivil toplumun görevi, bakım emeğini romantize etmek değil; bu emeğin üzerindeki yapısal baskıları görünür kılmak ve bakımı sosyal adalet meselesi olarak yeniden çerçevelemektir. Aynı zamanda sivil toplum, bakımın kapsamını yalnızca insanlar arası ilişkilerle sınırlamayan daha bütüncül bir bakım anlayışını da görünür kılabilir. İnsan dışı yaşamı, ekosistemleri ve müşterek yaşam alanlarını bakımın ayrılmaz bir parçası olarak ele alan yaklaşımlar bakım politikalarının iklim krizi, biyolojik çeşitlilik kaybı ve çevresel adalet gibi alanlarla daha güçlü bağlar kurmasını mümkün kılabilir. Böylece bakım, yalnızca insanların ihtiyaçlarına yanıt veren bir pratik değil; birlikte yaşamı mümkün kılan ilişkilerin bütünü olarak yeniden düşünülebilir.

Politika Yapıcılar için Dönüşüm Alanları

Bakımın geleceği, yalnızca sosyal yardım politikalarının değil toplumsal dayanıklılık, demokratik yönetişim ve ekonomik sürdürülebilirliğin de temel belirleyicilerinden biridir (Alam & Houston, 2020). Senaryolar, kamusal sorumluluğun zayıfladığı bağlamlarda bakım krizinin hızla sistemik bir krize dönüştüğünü göstermektedir. Bu nedenle politika yapıcıların temel görevi, bakımı kamusal bir hak ve toplumsal altyapı olarak yeniden konumlandırmaktır.

- **Bakımı Hak Temelli Bir Altyapı Olarak Kurmak**: Bakım, belirli gruplara yönelik sosyal yardım programlarının ötesinde, yaşam döngüsü boyunca herkesin erişebileceği kamusal bir altyapı olarak tasarlanmalıdır (Ministerio de Asuntos Exteriores, 2023; Binet ve ark., 2023). Bu yaklaşım, bakım sistemlerinin dayanıklılığını güçlendirecek temel koşullardan biridir.
- **Teknolojik Yönetişim ve Algoritmik Hesap Verebilirlik**: Yapay zekâ ve dijital sistemler bakım alanında önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu teknolojilerin hangi amaçlarla kullanıldığı, kim tarafından tasarlandığı ve hangi etik ilkeler çerçevesinde yönetildiği belirleyici olacaktır (Dzierzak & Grönvall, 2026). Teknoloji, politika yapıcılar tarafından bakım ilişkilerini ikame etmek yerine onları destekleyen yapılar olarak düzenlenmelidir.
- **Bakım Emeğinin Yapısal Güvencesi**: Bakım emeğinin tanınması, güvenceli çalışma koşullarının oluşturulması ve adil ücretlendirme yalnızca çalışma yaşamına ilişkin değil; bakım sisteminin sürdürülebilirliği açısından da temel bir gerekliliktir (Ministerio de Asuntos Exteriores, 2023). Aynı zamanda bakım yükünün toplumsal cinsiyet temelinde eşitsiz dağılımını azaltacak zaman, gelir ve sosyal koruma politikaları geliştirilmelidir.

İş Dünyası için Dönüşüm Alanları

İş dünyası açısından bakım yalnızca çalışan refahı ya da insan kaynakları politikalarının bir parçası değildir. Senaryolar, bakımın ekonomik üretimin görünmeyen ancak vazgeçilmez altyapısı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bakım, kurumsal sürdürülebilirlik stratejilerinin temel bileşenlerinden biri olarak ele alınmalıdır.

- **Bakım Krizini İş Süreçlerinin Bir Parçası Olarak Görmek:** Bakım sorumluluklarını çalışanların özel yaşamına ait bireysel bir mesele olarak görmek sürdürülebilir değildir. Bakım krizinin maliyeti çalışan devri, tükenmişlik, üretkenlik kaybı ve nitelikli iş gücünün azalması gibi birçok alanda doğrudan hissedilmektedir. İş dünyası bakım krizini dışsallaştırmak yerine kurumsal risk yönetiminin bir parçası olarak değerlendirmelidir.
- **İlişkisel Kapasiteyi Destekleyen Teknolojik Tercihler:** Teknoloji yalnızca verimlilik ve maliyet azaltma amacıyla değil, çalışanların bakım verebilme ve bakım alabilme kapasitesini güçlendirecek biçimde kullanılmalıdır. Performans baskısını artıran ve sürekli gözetimi normalleştiren uygulamalar yerine esnek zaman düzenlemeleri, erişilebilir dijital destek araçları ve çalışanların ilişkisel kapasitesini destekleyen çözümler önceliklendirilmelidir (Dzierzak & Grönvall, 2026).
- **Bakım Ekosisteminde Ortak Sorumluluk Üstlenmek:** Bakım ekonomisinin büyümesi yeni yatırım alanları yaratırken bakım altyapılarının az sayıda büyük şirketin kontrolünde yoğunlaşması riskini de beraberinde getirmektedir. Böyle bir yoğunlaşma, bakım hizmetlerine erişim, veri sahipliği ve teknolojik standartlar üzerinde tekelleşme eğilimlerini güçlendirebilir. İş dünyasının rolü, bakım alanını rekabet avantajı sağlayan kapalı bir pazar olarak görmek değil farklı aktörlerin birlikte değer üretebildiği açık ve çoğul bir ekosistemin parçası olmaktır. Bu nedenle şirketler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, kooperatifler, sosyal girişimler ve yerel topluluklarla uzun vadeli iş birlikleri geliştirmeli, ortak standartların oluşumuna katkı sunmalı ve bakım altyapılarının tekelleşmesini önleyecek çok aktörlü yönetişim modellerini desteklemelidir. Aynı zamanda bakımın yalnızca kurumsal iletişim söylemine indirgenmesini önleyerek, çalışma koşullarından ücret politikalarına ve bakım izinlerine kadar uzanan bütüncül dönüşümler gerçekleştirmelidir. Böylece bakım, belirli şirketlerin sunduğu bir hizmet olmaktan çıkarak farklı aktörlerin ortak sorumluluk üstlendiği bir müşterek olarak güçlenebilir.

4

Bakım 2040: İhtimamlı Bir Geleceğin Gündelik Ritmi

Gelecek çalışmaları, yalnızca eğilimleri ve belirsizlikleri analiz etmekle kalmaz; bu dönüşümlerin gündelik hayatta nasıl karşılık bulabileceğini de görünür kılmaya çalışır. Bu nedenle bu bölümde, gelecek çalışmalarında yaygın olarak kullanılan karakter odaklı gündelik yaşam anlatısı yönteminden yararlandık.

Bu bölümdeki hikâye, raporda ele aldığımız mega trendlerin, kritik belirsizliklerin ve stratejik tercihlerin kolektif ve onarıcı bir bakım ekosistemine dönüştüğü olası bir 2040 yılını tasvir ediyor. Bir gelecek tahmini ya da kusursuz bir ütopya sunmuyor. Bunun yerine bugünden kurulan ilişkilerin, alınan kararların ve geliştirilen bakım politikalarının gündelik yaşamı nasıl dönüştürebileceğine dair somut bir olasılığı görünür kılıyor.

Elif mutfakta çay demlerken pencereden sokağa bakıyor. Annesi Emine, mahalle bakım merkezinin kapısında Hasan'la sohbet ediyor. Hasan bugün merkezde eşlik görevinde. Bunu Görünce Elif'in içi rahatlıyor. Annesinin güne bir sohbetle başlaması, günün geri kalanını da yumuşatıyor.

Emine seksen dört yaşında. Zaman zaman bazı şeyleri unutuyor ama sabahları kıyafetlerini karıştırırken hâlâ keyif alıyor. Elif, annesinin kıyafetlerini kendisinin seçmesine müdahale etmiyor. Bu küçük kararların korunmasının, bakımın sessiz ama vazgeçilmez bir parçası olduğunu biliyor.

Birazdan Elif'in kardeşi Murat gelecek. Bugün onun günü. Murat haftada bir anneleri Emine'yle yürüyüşe çıkıyor; bazen sahile kadar iniyorlar, bazen parkta oturup çorba içiyorlar. Murat bunu "yardım etmek" olarak tanımlamıyor. Ailenin bakım düzeninin doğal bir parçası olarak görüyor. Çalıştığı kurumda bakım zamanı herkes için tanınmış bir hak. Kimsenin bunu açıklaması ya da gerekçelendirmesi gerekmiyor.

Geçen hafta Elif'e şöyle demişti Murat: "Eskiden bakım hep araya sıkıştırmaya çalıştığım bir şeydi. Şimdi hayatımın düzenini kurarken hesaba kattığım ilk şeylerden biri."

Elif bu cümleyi sevmişti. Bakımın, hayatın kenarında değil içinde durduğunu anlatıyordu.

Murat'la yürüyüşten dönerken mahalledeki Yaşayan Bostan'a uğruyorlar. Bu ay onların sokağı bostanın bakım nöbetinde. Kimisi suluyor, kimisi kompostu karıştırıyor, kimisi çocuklarla tohum topluyor. Hasat edilen ürünler i isteyen doğrudan almıyor, ihtiyaca göre paylaşılıyor.

Bugün 4B'deki aile ıspanak istemiş. Dağıtımı yapan komşular çocuklarının alerjisini hatırlatıp pazı öneriyor. Birbirlerine ihtimam göstermek geliştirdikleri bakım kültürünün bir parçası.

Bostandaki ekim alanları farklı yaşlardan ve farklı bedenlerden insanların birlikte üretebileceği şekilde tasarlanmış. Hasan oturduğu yerden fideleri dikiyor, Emine tohumları ayıklıyor, çocuklar sulama işini üstleniyor. Kimse birbirine yardım ediyor gibi görünmüyor, herkes yaptığıyla ortak bakımın bir parçası oluyor.

Elif'in oğlu Deniz yirmi bir yaşında. Üniversitede mühendislik okuyor ve bakım teknolojileri üzerine bir yan program da seçmiş. Deniz için teknoloji, yeni çözümler üretmenin yanında, nerede durması gerektiğini

bilmekle de ilgili. Geçen dönem projelerinde, bakım alan kişilerin sürekli izlenmesine dayalı bir sistem tasarlamaları istenmişti. Deniz ve arkadaşları buna itiraz etmişti.

"Bakım, sürekli gözlenmek demek değil," demişti Deniz. "İlişkinin yerini veri alamaz."

Proje iptal edilmedi ama değişti. Geliştirdikleri sistem yalnızca ihtiyaç anlarında devreye giriyor, bakım verenlere öneriler sunuyor ama karar almıyor. Deniz bu sistemi anlatırken hep aynı şeyi söylüyor: "Teknoloji gerektiğinde geri çekilebilmeli."

Emine'nin kolundaki bileklik veri toplamıyor. Yalnızca bakım ekibine, bugün biraz daha yorgun hissettiğini bildiriyor. Ne sebep söylüyor ne yorum yapıyor. Murat geldiğinde bilekliğe bakmıyor, annesinin yüzüne bakıyor. Oturup birlikte çorba içiyorlar. Konuşmaları aceleye gelmiyor. Bakım burada hızla değil, dikkatle ilerliyor.

Elif'in kızı Özgür on dokuz yaşında. Üniversitede çevre ve toplum çalışmaları okuyor. Onun için bakım, yalnızca yaşlılık ya da hastalıkla ilgili bir mesele değil. Geçen yaz yaşanan büyük sıcak dalgasında, mahallede kurulan "serin alanlar"da gönüllü olmuştu. Hamile kadınlar, yaşlılar ve kronik hastalığı olanlar için bu alanlar hayatiydi. O yaz şunu net biçimde görmüştü: İklim krizi, bakım ihtiyacını görünür kılıyor.

Derslerinde buna "yeryüzü ihtimamı" diyorlar. İnsanların, diğer canlıların ve yaşam alanlarının birbirine bağlı olduğunu öğreniyor. Bakım artık yalnızca evin içinde konuşulmuyor; şehir planlamasında, afet hazırlığında ve çevre kararlarında da belirleyici oluyor.

Akşamüstü eve dönerken mahallenin su noktalarını kontrol ediyor. Yaz aylarında kuşlar ve sokakta yaşayan hayvanlar için bırakılan su kaplarını doldurmak, gölgelikleri onarmak ve böcek bahçelerini korumak mahallede dönüşümlü üstlenilen bakım nöbetlerinden biri. Bunlar gönüllü iyilikler değil ortak yaşamı sürdürmenin gündelik sorumlulukları.

Mahalle bakım merkezinde çalışan Cem otuzlu yaşlarının başında. Kendisini "bakım uzmanı" olarak tanımlıyor: ne hemşire ne sosyal hizmet uzmanı, o bir "bakım ilişkileri kolaylaştırıcısı". Cem'in işi, bakım alan ile bakım veren arasındaki ilişkiyi korumak. Teknolojiyi de bunun için kullanıyor: Birinin yerine karar vermek için değil, ilişkinin nerede zorlandığını fark etmek için.

Cem şunu söylüyor: "Bakım mekanikleştiğinde, ilişki zayıflar."

Akşamüstü Elif, annesiyle balkonda oturuyor. Sokaktan çocuk sesleri geliyor. Deniz mesaj atıyor: "Projeyi kabul ettiler. İzleme şartını kaldırdılar."

Elif gülümsüyor. Bu küçük kazanımların biriktiğini hissediyor.

Mükemmel bir gün değil. Gerginlikler var, dayanışmanın zayıfladığı anlar da. Ama bakım, artık gizli değil, görünür, paylaşılmış, hayatın merkezinde. Bakım artık tek bir kişinin omuzlarında taşınan bir sorumluluk değil insanlar arasında paylaşılan bir emek olmanın ötesinde, toprağı, suyu, diğer canlıları ve ortak yaşam alanlarını da gözeten bir yaşam düzeni. Elif, bu geleceğin kendiliğinden oluşmadığını biliyor. Bakımı hızlandırmak yerine ona zaman tanıyanların, kontrol etmek yerine ilişkiyi koruyanların, yerine geçmek yerine eşlik etmeyi seçenlerin eseri olduğunu da. Mahalle nöbetleri ertesi gün de devam edecek. Ortak yaşam, her gün yeniden kurulan bir bakım emeğiyle sürdürülecek. Bakım artık geleceğin kenarında değil yaşamın merkezinde yer alıyor. Bazen yavaş bazen zorlu ama birlikte yaşanabilir bir dünyanın ritmini belirliyor.

Kaynakça

Adam, S., Douvitsa, I., Pantazidou, M., & Vezyri, Z. (2026). The transformative potential of Social and Solidarity Economy in elder care: Social needs, social relations and provisioning systems. Frontiers in Sociology, 11, 1805562. → https://doi.org/10.3389/fsoc.2026.1805562

CECOP. (2022). Cooperatives Care! Advantages of the cooperative model for meeting multiple care-related needs and challenges in the EU. Brussels.

Christopherson, S. (1997). Childcare and Elderly Care: What Occupational Opportunities for Women? OECD Labour Market and Social Policy Occasional Papers No. 27. OECD Publishing. → https://doi.org/10.1787/047834852710

Copenhagen Institute for Futures Studies (CIFS). Global Megatrends – Scenario Report. → https://mcusercontent.com/1041758497467d924433d2135/files/8677e261-1538-3827-a6dc-3cb04043f747/CIFS_Scenario_Report_Global_Megatrends.pdf

Dedeoğlu, S. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. Toplum ve Bilim, 86(Güz), 139–170.

Dzierzak, K., & Grönvall, E. (2026). Exploring Relationality for Future Care Technology Design. In Proceedings of DRS2026.

Ehrenreich, B., & Hochschild, A. R. (Eds.). (2003). Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy. Metropolitan Books.

Folbre, N. (2001). The Invisible Heart: Economics and Family Values. The New Press.

Fraser, N. (2016). Contradictions of Capital and Care. New Left Review, 100, 99–117.

Hochschild, A. R. (2000). Global Care Chains and Emotional Surplus Value. In W. Hutton & A. Giddens (Eds.), On the Edge: Living with Global Capitalism. Jonathan Cape.

Horizon 2045. Foresight Radar Platform. → https://radar.horizon2045.org

International Civil Society Centre. Toolkit for Tomorrow: Anticipating Civil Society Futures. → https://icscentre.org/wp-content/uploads/2025/09/Toolkit-for-tomorrow-Anticipating-civil-society-futures.pdf

İhtimam Derneği. (2026). Bakım Ağları Haritalama Aracı (İlişkisel Zemin İnşası). → https://ihtimam.org/iliskisel-zemin-insasi/

İhtimam Derneği. (2026). Politika Öneri Aracı (POA). → https://ihtimam.org/poa

Kandiyoti, D. (2016). Locating the politics of gender: Patriarchy, neoliberal governance and violence in Turkey. Research and Policy on Turkey, 1(2), 103–118. → https://doi.org/10.1080/23760818.2016.1201242

Kontos, P. C., & Naglie, P. (2009). Neglecting the importance of the decision making and care regimes of personal support workers: A critique of standardization of care planning through the RAI/MDS. The Gerontologist, 49(6), 811–822.

Lee, S. Y. (2026). Transforming Relational Care Values in AI-Mediated Healthcare: A Text Mining Analysis of Patient Narrative. Healthcare, 14(3), 371. → https://doi.org/10.3390/healthcare14030371

Matthew, L. (2017). Providing Care through Cooperatives 2: Literature Review and Case Studies. International Labour Office.

Montori, V., Montori, J., & Montori, V. (2025). Reclaiming Human Care from Surveillance Capitalism. BMJ, 391, r2459. → https://www.bmj.com/content/391/bmj.r2459

Nordic Women's Health 2040. A Future Scenario & Vision Report. → https:// storage.googleapis.com/msgsndr/lzR8u1AYBV6EW12VCpkC/media/6935a01381eaa1674e0a8884.pdf

Philea & Copenhagen Institute for Futures Studies (CIFS). (2024). Futures Philanthropy: Anticipation for the Common Good. → https:// cdn.prod.website-files.com

Razavi, S. (2007). The Political and Social Economy of Care in a Development Context: Conceptual Issues, Research Questions and Policy Options. United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD).

Sacre, A., & Godfrey, A. (2026). Co-designing the future: End-user involvement in digital interventions. npj Digital Medicine, 9, 160.

The Care Collective. (2020). The Care Manifesto: The Politics of Interdependence. Verso.

Tronto, J. C. (1993). Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care. Routledge.

Williams, F. (2010). Claiming and Framing in the Making of Care Policies: The Recognition and Redistribution of Care. Gender and Development Programme Paper No. 13. United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD).

World Health Organization. (2024). Ageing and health.

www.ihtimam.org